

Prawo do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z sumieniem.

Zakwestionowane przez Naczelną Radę Lekarską sformułowanie „inne przypadki niecierpiące zwłoki” jest zbyt ogólne. Nie pozwala bowiem na identyfikację wartości czy praw konstytucyjnych, wskazanych w art. 31 ust. 3 konstytucji, których realizacja może uzasadniać ograniczenie wolności sumienia – stwierdził Trybunał Konstytucyjny.

7 października 2015 r. o godz. 9:00

Trybunał Konstytucyjny rozpoznał w pełnym składzie wniosek Naczelnej Rady Lekarskiej dotyczący prawa lekarza do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z sumieniem.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że:

1. art. 39 zdanie pierwsze w związku z art. 30 ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty w zakresie, w jakim nakłada na lekarza obowiązek wykonania niezgodnego z jego sumieniem świadczenia zdrowotnego w „innych przypadkach niecierpiących zwłoki”, jest niezgodny z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 konstytucji i art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 konstytucji;

2. art. 39 zdanie pierwsze ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim nakłada na lekarza powstrzymującego się od wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem obowiązek wskazania realnych możliwości uzyskania takiego świadczenia u innego lekarza lub w innym podmiocie leczniczym, jest niezgodny z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 konstytucji;

Il diritto di rifiutare servizi sanitari contrari alla coscienza.

Il Naczelna Izba Lekarska¹ afferma che la frase "gli altri casi di urgenza" è troppo generica. Essa non consente di identificare il valore dei diritti costituzionali di cui all'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione, la cui attuazione può giustificare una restrizione della libertà di coscienza - ha detto il Tribunale Costituzionale.

7 ottobre 2015 h. 9:00

Il Tribunale Costituzionale ha esaminato in seduta plenaria la proposta del Naczelna Izba Lekarska relativa al diritto del medico di rifiutare l'erogazione di servizi sanitari contrari alla propria coscienza.

Il Tribunale Costituzionale ha stabilito che:

1. l'art. 39 comma primo, in combinato disposto con l'art. 30 della legge del 5 dicembre 1996 (sulle professioni di medico e dentista) nella misura in cui richiede l'obbligo del medico di eseguire prestazioni di assistenza sanitaria incompatibili con la sua coscienza in "altri casi urgenti" è incompatibile con il principio della corretta legislazione ex articolo. 2 della Costituzione e art. 53 paragrafo. 1 in connessione con l'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione;

2. l'art. 39 comma uno della legge di cui al punto 1, ove richiede che un medico che rifiuta l'esecuzione di servizi sanitari contrari alla sua coscienza abbia l'obbligo di indicare la reale possibilità di ottenere una tale prestazione presso un altro medico o altra ente sanitario, è in contrasto con l'art. 53 paragrafo. 1 in connessione con l'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione;

¹ Organizzazione professionale dei medici a carattere nazionale (Chamber of physicians and dentists)

3. art. 39 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje lekarza, wykonującego zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby, korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem do uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego:

a) jest zgodny z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 konstytucji,

b) nie jest niezgodny z art. 53 ust. 7 konstytucji;

4. art. 39 zdanie pierwsze ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje lekarza korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem do uzasadnienia i odnotowania tego faktu w dokumentacji medycznej:

a) jest zgodny z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 konstytucji,

b) nie jest niezgodny z art. 53 ust. 7 konstytucji.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny postanowił umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

Zdanie odrębne do wyroku zgłosili wiceprezes TK Stanisław Biernat (do pkt 1 i 2) oraz sędziowie TK: Teresa Liszcz (do pkt 3 w związku z postanowieniem o umorzeniu), Sławomira Wronkowska-Jaskiewicz (do pkt 1 i 2) i Andrzej Wróbel (do pkt 2).

I.

Zakwestionowany przez wnioskodawcę – Naczelną Radę Lekarską – art. 39 w związku z art. 30 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry ogranicza możliwość powołania się lekarzy na tzw. klauzulę sumienia nie tylko w

3. l'art. 39 comma 2 della legge di cui al punto 1, nella misura in cui afferma che il medico, che lavora sulla base di un rapporto di lavoro o in servizio, abbia l'obbligo di preavvisare per iscritto al suo superiore la sua intenzione ad esercitare il diritto a rifiutare i servizi sanitari non conformi alla sua coscienza

a) è coerente con l'articolo. 53 paragrafo. 1 in connessione con l'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione,

b) non è in contrasto con l'art. 53 paragrafo. 7 della Costituzione;

4. L'art. 39 comma uno della legge di cui al punto 1, nella misura in cui richiede che il medico che esercita il diritto di rifiutare i servizi sanitari contro la sua coscienza debba giustificare e segnalare tale fatto nella cartella clinica:

a) è coerente con l'articolo. 53 paragrafo. 1 in connessione con l'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione,

b) non è in contrasto con l'art. 53 paragrafo. 7 della Costituzione.

Inoltre, il Tribunale Costituzionale ha deciso di sospendere il procedimento nella parte restante.

Dei pareri dissenzienti alla sentenza depositata sono stati scritti dal vice presidente TK Stanisław Biernat (rispetto ai punti 1 e 2) e giudici TK: Teresa Liszcz (rispetto al punto 3 in relazione alla decisione di interrompere), Sławomira Wronkowska-Jaskiewicz (rispetto ai punti 1 e 2) e Andrzej Wróbel (contro il punto 2).

I.

Contestato dalla ricorrente – il Naczelna Izba Lekarska – l'art. 39 in relazione all'art. 30 della legge sulle professioni di medico e dentista riduce la possibilità per i medici di riferirsi alla cosiddetta clausola di coscienza, non solo non solo nei casi in cui il ritardo nella concessione comporterebbe la perdita di vite umane,

przypadkach, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia, lecz także „w innych przypadkach niecierpiących zwłoki”.

Trybunał uznał, że w świetle art. 53 ust. 1 konstytucji oraz aktów prawa międzynarodowego, prawo do sprzeciwu sumienia powinno być uznane za prawo pierwotne względem jego ograniczeń. Art. 39 zakwestionowanej ustawy nie kreuje przywileju dla lekarza, gdyż wolność sumienia każdego człowieka jest kategorią pierwotną, którą prawo konstytucyjne oraz regulacje międzynarodowe jedynie poręczają. Wolność sumienia – w tym ten jej element, którym jest sprzeciw sumienia – musi być respektowana niezależnie od tego, czy istnieją przepisy ustawowe ją potwierdzające. Ustawodawca nie może więc dowolnie kształtować albo znosić tego „przywileju”, lecz musi respektować konstytucyjne warunki ustanawiania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Trybunał stwierdził, że sformułowanie „inne przypadki niecierpiące zwłoki” jest zbyt ogólne. Nie pozwala bowiem na identyfikację wartości czy praw konstytucyjnych, wskazanych w art. 31 ust. 3 konstytucji, których realizacja może uzasadniać ograniczenie wolności sumienia. W świetle hierarchii wartości konstytucyjnych trudno jest uznać, że inne prawa pacjenta, niezwiązane z jego życiem i zdrowiem, mogłyby mieć pierwszeństwo przed wartością, jaką jest w demokratycznym państwie prawnym, wywodzona wprost z godności człowieka, wolność sumienia. Zastosowanie art. 31 ust. 3 konstytucji jest nierozzerwalnie związane z wewnętrzną hierarchią wartości konstytucyjnych. Im cenniejsze jest więc dobro ograniczane i wyższy jest stopień tego ograniczenia, tym cenniejsza musi być wartość uzasadniająca ograniczenia.

lesioni gravi o disturbo grave per la salute, ma anche "in altri casi urgenti."

Il Tribunale ha dichiarato che, ai sensi dell'art. 53 paragrafo. 1 della Costituzione e del diritto internazionale, il diritto all'obiezione di coscienza deve essere considerato come diritto primario rispetto alle sue restrizioni. L'art. 39 della legge contestata non crea un privilegio per il medico, in quanto la libertà di coscienza di ogni essere umano è la categoria primaria che il diritto costituzionale e norme internazionali garantiscono. La libertà di coscienza- nella quale rientra l'obiezione di coscienza- deve essere rispettata, a prescindere dal fatto che ci siano o meno leggi che la confermano. Il legislatore, pertanto, non può modellarla liberamente o abolire questo "privilegio", ma deve rispettare le condizioni costituzionali per l'istituzione di restrizioni ai diritti e delle libertà dell'uomo e del cittadino.

La Corte ha rilevato che la formulazione "altri casi di urgenza" è troppo generica. Non consente di identificare il valore dei diritti costituzionali di cui all'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione, la cui attuazione può giustificare una restrizione della libertà di coscienza. Alla luce della gerarchia dei valori costituzionali, è difficile riconoscere che i diritti degli altri pazienti, estranei alla propria vita e alla salute, avrebbero la precedenza su un valore, espressione di uno stato democratico governato dalla legge e dedotto direttamente dalla dignità umana, cioè la libertà di coscienza. L'applicazione dell'art. 31 paragrafo. 3 della Costituzione è indissolubilmente legata alla gerarchia interna dei valori costituzionali. Più prezioso è il valore limitato e più alto è il grado di limitazione, il più prezioso deve essere il valore che giustifica le restrizioni.

II.

Drugi zarzut sformułowany przez Naczelną Radę Lekarską dotyczył art. 39 zdanie pierwsze ustawy o zawodach lekarza i lekarza denty, w zakresie w jakim przepis ten nakłada na lekarza odmawiającego świadczenia zdrowotnego obowiązek wskazania „realnych możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w podmiocie leczniczym”.

Trybunał stanął na stanowisku, że obowiązek ten stanowi ograniczenie wolności sumienia. Konstytucyjna gwarancja tej wolności sumienia chroni bowiem jednostkę nie tylko przed przymusem podjęcia bezpośredniego zamachu na chronione dobro, lecz także przed takim postępowaniem niezgodnym z sumieniem jednostki, które pośrednio prowadzi do nieakceptowalnego etycznie skutku, w szczególności przed przymusem współdziałania w osiągnięciu celu niegodziwego. Postępowanie przed Trybunałem wykazało, że regulacja ta jest przykładem nieskuteczności ustawodawcy w kształtowaniu systemu informacji o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że unormowanie, zgodnie z którym to lekarz jest osobiście zobowiązany do udzielenia pacjentowi informacji o realnych możliwościach uzyskania świadczenia medycznego, jest narzędziem nieprzydatnym do osiągnięcia celu założonego przez ustawodawcę – zapewnienia pacjentowi jak najszybszego uzyskania świadczenia. Oceniana regulacja nie jest też konieczna dla zagwarantowania pacjentom dostępu do informacji publicznej oraz zachowania porządku publicznego w demokratycznym państwie prawnym. Ustawodawca mógł i powinien zastosować inne, bardziej efektywne, sposoby informowania pacjenta o realnej możliwości uzyskania świadczenia zdrowotnego.

II.

La seconda obiezione formulata dal Naczelna Izba Lekarska riguarda l'articolo. 39, primo comma, della legge sulle professioni di medico e dentista, nella misura in cui questa disposizione impone che il medico che si rifiuta sia tenuto a indicare la "reale possibilità di ottenere il servizio da un altro medico o ente sanitario".

Il Tribunale ha ritenuto che tale obbligo costituisca una restrizione alla libertà di coscienza. La garanzia costituzionale della libertà di coscienza protegge l'individuo non solo dall'obbligazione di portare un attacco diretto al bene protetto, ma anche contro una tale pratica incompatibile con la coscienza del singolo, che porta indirettamente ad un effetto eticamente inaccettabile, in particolare, all'essere costretto a cooperare nel raggiungimento dell'atto che considera spregevole. Il procedimento dinanzi alla Corte ha dimostrato che questa legislazione è un esempio dell'inefficacia del legislatore nello sviluppare un sistema informativo sui servizi sanitari finanziati con fondi pubblici.

Il Tribunale costituzionale ha affermato che la legislazione per la quale il medico è personalmente obbligato a dare le informazioni al paziente circa le reali possibilità di ottenere assistenza medica, è uno strumento inutile per raggiungere l'obiettivo fissato dal legislatore – assicurarsi di fornire al paziente, il più presto possibile, l'ottenimento del servizio. La legislazione in esame non è inoltre necessaria per garantire ai pazienti l'accesso alle informazioni pubbliche e l'ordine pubblico in uno Stato democratico governato dalla legge. Il legislatore potrebbe e dovrebbe usare altri modi, più efficaci, per informare il paziente circa la reale possibilità di ottenere servizi sanitari.

III.

Artykuł 39 zdanie drugie ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry zobowiązuje lekarza wykonującego zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby, korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, do uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego.

Zdaniem TK, oświadczenie lekarza powinno mieć charakter generalny i uprzedni oraz zawierać stwierdzenie, że lekarz określonych świadczeń zdrowotnych w ogóle wykonywać nie będzie. Cel ustawodawcy, jakim jest zapewnienie dostępności świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, nie może być zrealizowany bez nałożenia na lekarzy-pracowników obowiązku powiadamiania przełożonego. Powiadomienie przełożonego o tym, że zatrudniany lekarz określonych świadczeń nie będzie wykonywał nie narusza istoty wolności sumienia, ponieważ jest aktem jawnym. Przesuwa ono w czasie ujawnienie zasad moralnych, którymi kieruje się lekarz, ale nie zmienia charakteru tego aktu.

IV.

Artykuł 39 zdanie 1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry nakłada na lekarza, powstrzymującego się od wykonania świadczenia medycznego z powodu sprzeciwu sumienia, obowiązek odnotowania i uzasadnienia tego faktu w dokumentacji medycznej pacjenta.

TK nie znalazł podstaw do wyłączenia tego obowiązku. W ocenie Trybunału, nie jest możliwe jednoczesne skorzystanie z klauzuli sumienia i zachowanie w tajemnicy faktu, że lekarz z niej korzysta. Nie sposób wyobrazić sobie zachowania tajemnicy w przypadku, gdy lekarz znalazł się w sytuacji konfliktu sumienia i odmówił świadczenia powołując się na art. 39 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry.

III.

L'articolo 39, secondo comma, della legge sulle professioni di medico e dentista, richiede al medico impegnato nella professione sulla base di un rapporto di lavoro o servizio, che esercita il diritto di rifiutare di fornire servizi sanitari incompatibili con la propria coscienza, di darne preavviso per iscritto al superiore.

Secondo il Tribunale costituzionale la dichiarazione del medico dovrebbe avere natura generale e preventiva e dovrebbe includere una dichiarazione del fatto che il dottore non fornirà determinati servizi sanitari. L'obiettivo del legislatore, che è quello di garantire la disponibilità di servizi di assistenza sanitaria finanziati con fondi pubblici, non può essere realizzato senza imporre ai medici dipendenti l'obbligo di notifica al supervisore. Una notifica al superiore riguardante gli specifici servizi che il medico non fornirà non lede l'essenza della libertà di coscienza poiché si tratta di un atto esplicito. La manifestazione dei principi morali che guidano il medico viene spostata nel tempo, ma la natura dell'atto non cambia.

IV.

L'articolo 39 comma 1 della legge sulle professioni di medico e dentista richiede al medico, che rifiuta di svolgere servizio medico a causa dell'obiezione di coscienza, l'obbligo di annotare e giustificare questo fatto nella cartella clinica del paziente.

Il Tribunale non ha trovato motivi per escludere tale obbligo. Secondo il Tribunale, non è possibile allo stesso tempo utilizzare la clausola di coscienza e proteggere la riservatezza sul fatto che il medico la utilizzi. E' impossibile immaginare di mantenere la segretezza se il medico si è trovato in una situazione di conflitto di coscienza e ha rifiutato di fornire il servizio citando l'art. 39 della legge sulle professioni di medico e dentista.

Obowiązek odnotowania tego faktu w dokumentacji medycznej ma charakter czysto techniczny, sprawozdawczy, ale przede wszystkim – wtórny wobec zmanifestowanej na zewnątrz postawy lekarza zachowującego wierność sumieniu.

Trybunał zauważył, że choć kwestionowany przepis nie określa wprost, co powinno zawierać wymagane „uzasadnienie” przyczyn odmowy wykonania świadczenia, to jednak uzasadnienie to powinno mieć charakter medyczny, a nie służyć wyjaśnieniu światopoglądu lekarza, czy też wskazaniu zasady moralnej leżącej u podstaw jego zachowania. Celem prowadzenia dokumentacji medycznej nie jest bowiem utrwalanie na piśmie poglądów filozoficzno-prawnych lekarza, lecz utrwalenie danych medycznych (np. wyników przeprowadzonych badań czy analiz) świadczących o tym, że w chwili odmowy wykonania świadczenia nie zachodziło niebezpieczeństwo utraty życia pacjenta, czy też ciężkiego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia pacjenta.

V.

Trybunał stwierdził, że z art. 65 ust. 1 konstytucji nie można wyprowadzić obowiązku państwa zagwarantowania pracy w warunkach wolności od konfliktów sumienia. Z przepisu tego nie wynika prawo do wykonywania zawodu w sposób wolny od konieczności podejmowania trudnych wyborów, związanych z różnego rodzaju odpowiedzialnością. Podkreślił, że zwłaszcza osoby wykonujące wolne zawody, nie poddane bezpośredniemu kierownictwu przełożonych, w razie wystąpienia sytuacji konfliktu wartości muszą podejmować decyzje, a także ponosić ich konsekwencje prawne i ekonomiczne.

Rozprawie przewodniczył prezes TK Andrzej Rzepliński, sprawozdawcą była sędzia TK Małgorzata Pyziak - Szafnicka.

L'obbligo di annotare questo fatto nella documentazione medica è puramente tecnico, è una notificazione, ma soprattutto- è secondario rispetto all'atteggiamento del medico che preserva la fedeltà alla propria coscienza, manifestata nel foro esterno.

Il Tribunale ha rilevato che, sebbene la disposizione contestata non specifichi esplicitamente cosa dovrebbe essere incluso nei necessari motivi di "giustificazione" per il rifiuto delle prestazioni, tuttavia la giustificazione deve essere medica e non servire a chiarire la sua visione del mondo o le indicazioni di principio morale alla base del suo comportamento.

IL proposito di tenere delle cartelle cliniche non è una conferma scritta del punto di vista filosofico e legale del medico, ma è la fissazione di dati medici (ad es. i risultati delle prove o di analisi) che garantiscono che al momento del rifiuto della prestazione non ci sarà alcun pericolo di perdita della vita per la paziente o di gravi danni al suo fisico o alla sua salute.

V.

La Corte ha rilevato che dall'art. 65 paragrafo 1 della Costituzione non può essere dedotto l'obbligo dello Stato di garantire il lavoro in condizioni di assenza da conflitti di coscienza. Questa disposizione non implica il diritto di praticare la professione senza dover fare scelte difficili associati ai diversi tipi di responsabilità. È evidente che, soprattutto i liberi professionisti, non soggetti alla gestione diretta di superiori, in caso di un conflitto di valori devono prendere decisioni, e sopportarne anche le conseguenze giuridiche ed economiche.

Audizione presieduta dal Presidente del TK Andrzej Rzepliński, è stato relatore il giudice del TK Margaret Pyziak - Szafnicka.